

ESTETIČKA MISAO LUIGIJA PAREYSONA

(THE AESTHETIC THOUGHT OF LUIGI PAREYSON)

VANI ROŠČIĆ
HFD, Zagreb, 2010.

MAJA POLJAK
Sveučilište u Zadru, Odjel za filozofiju
University of Zadar, Department of philosophy

Primljeno / Received: 28. XI. 2011.

Knjiga *Estetička misao Luigija Pareysona* autorice doktorice znanosti Vani Roščić sadržava u sebi dva zanimljiva i privlačna elementa izražena već u samom naslovu. Prvo – ona govori o onoj lijepoj i radosnoj filozofskoj disciplini, o estetici. Drugo – upoznaje nas s talijanskim filozofom snažnog i pronicljivog uvida u stvarnost - s Luigijom Pareysonom - koji je određenom autonomijom i živošću vlastite misli znatno doprinio pozitivnom razvoju suvremene estetike.

Djelo koje se nalazi pred nama predstavlja izvorni znanstveni rad, predstavlja plod proizašao iz strpljivog i pomnog višegodišnjega istraživanja. Možemo slobodno istaknuti da knjigu krase sustavnost i temeljitost pri iznošenju teza, znanstvena objektivnost pri njihovom vrednovanju te posebna obzirnost prema čitatelju još nenaviklom na ideje i izraze ovog talijanskog mislioca. Precizno smještene bilješke uvelike nam olakšavaju ispravno razumijevanje Pareysonove misli i djela, dok nas bogati popis relevantne literature poziva i upućuje na njezino daljnje istraživanje.

Prije negoli uđemo unutar korica i prihvatimo autoričin poziv na upoznavanje Pareysonove estetičke misli, želimo posebno istaknuti da je knjiga *Estetička misao Luigija Pareysona* s obzirom na problematiku kojom se bavi i sveobuhvatnost s kojom ju obrađuje, vrlo aktualna te može biti od velike koristi ne samo estetičarima i umjetnicima kao aktivnim sugovornicima lijepoga nego i svima koju u sebi nose privrženost i sklonost kontemplaciji istoga.

Knjiga se sastoji od pet poglavlja, te u skladu s opće prihvaćenim i prokušanim pravilom znanstvenog istraživanja autorica započinje s predstavljanjem osobe Luigija Pareysona te kulturno-filozofskog okruženja u kojem se pojavila, dozrijevala i u bogat plod razvila njegova estetička misao. Tako se u proputovanju kroz ovaj osobni i znanstveni život susrećemo s raznim filozofima i strujama o koje su se Pareysonove ideje okrnule, protiv koji su se žestoko borile ili s kojima su se blisko sprijateljile. U Italiji ovog doba, naglašava autorica, dominantnu snagu estetičke misli činila je hegelijanska filozofija posebno razvijena od strane G. Gentilea i B. Crocea. S tome je filozofijom naš autor ušao u intenzivnu raspravu sa svrhom otkrivanja alternative idealističkom pristupu. Nju je pronašao u egzistencijalizmu i personalizmu, dvjema živim i dinamičnim strujama

koje su osigurale gradivni materijal njegovom nauku. No specifičnost se Pareysonovog egzistencijalizma, koju autorica Rošćić posebno ističe, sastoji u težnji prema "shvaćanju pojedinačne egzistencije, egzistencije konačnoga, u njenoj pozitivnosti, u svom njenom bogatstvu, to jest u ono 'biti osoba'. Zapravo se Pareysonov egzistencijalizam, nastavlja docentica Rošćić, može nazvati personalističkim egzistencijalizmom ili kako on sam kaže ... 'ontološkim personalizmom'".¹

U drugom poglavlju pod naslovom *Definiranje estetike i specificiranje umjetnosti* autorica ističe da za Pareysona estetika ima filozofski karakter te pojašnjava da ona "ne može ne biti filozofska, ona je spekulativna refleksija nad estetskim iskustvom u koje ulazi svako iskustvo lijepoga ili umjetnosti. Kao filozofija, ima zadatak doći do univerzalnih teoretskih zaključaka polazeći od iskustva koje je uvijek otvoreno i povijesno, zbog čega se i sama filozofija uvijek obnavlja i uvijek pronalazi nove probleme stimulirane iskustvom"². No estetička promišljanja nisu rezervirana samo za one koji su filozofi po vokaciji iz jednostavnog razloga što susret s lijepim svakoga poziva na kontemplaciju, a u slučaju umjetnika i na akciju. Zbog toga naša autorica opravdano ističe da estetika "ne isključuje, nego traži plodan susret između filozofa i umjetnika, povjesničara, kritičara pa i onih koji bi mogli biti zainteresirani za problematiku lijepog i umjetnosti, poput psihologa, sociologa, pedagoga, tehničara i inženjera, od kojih svatko ima kompetentnost na svom području zapažanja".³

Treće poglavlje, koje nosi naslov *Teorija formativnost*, predstavlja središnje poglavlje u kojem autorica u temelj Pareysonove estetičke misli smješta formativnost kao bitnu karakteristiku svake ljudske aktivnosti. Kada je riječ o samom pojmu formativnost, docentica Rošćić ističe da se ovdje susrećemo s neologizmom talijanskog jezika *formatività* kojeg ona zbog korijenskog i idejnog jedinstva s Pareysonovim izrazom prevodi već spomenutom riječju. Teorijom formativnosti, nastavlja autorica, Pareyson želi osvijetliti iskustvo čovjeka u jednoj bitnoj karakteristici njegovog djelovanja. Ta karakteristika čovjekovog iskustva i djelovanja je formiranje koje u sebe uključuje ne samo izvođenje, proizvođenje i realiziranje nego i inventivnost i otkrivanje. Naime ljudska formativna djelatnost jest ona djelatnost koja u isto vrijeme proizvodi i otkriva način na koji treba učiniti djela koja ostvaruje. Drugim riječima, čovjek stvara i tijekom stvaranja otkriva pravila stvaranja. Ovo otkrivanje pravila tijekom stvaranja posebno je vidljivo u umjetnosti. Tako autorica ističe da umjetnik u svojem stvaralaštvu ne slijedi već određena pravila, nego izmišlja i pronalazi način rada i način djelovanja u samom procesu rada. Radikalna novost svakog umjetničkog djela nije svojevoljni rezultat, nego proizlazi iz nutarnje zakonitosti umjetnikovog otkrića do kojeg dolazi preko niza pokušaja. Pravilo se polako shvaća kroz rad i djelovanje. Sadržaj te novonastale stvarnosti koju imenujemo umjetničkim djelo jest sami umjetnik. Tako djelo teži, ističe docentica Rošćić, izražavanju umjetnikove osobe u svom njezinom jedinstvu i neponovljivosti, te nadodaje da se umjetnikov unutarnji svijet objavljuje u njegovim djelu.⁴

U ovome docentica Rošćić vidi izrazitu personalističku notu Pareysonove estetičke misli. Autorica naglašava da za njega estetika nije fenomenologija umjetnosti nego filozofija osobe. Izvor i temelj umjetnosti nalazi se u osobi. Ona je jedinstvo i cjelovitost. Upravo ova karakteristika garantira mogućnost usporednog postojanja različitih aktivnosti: misli,

¹ V. Rošćić, *Estetička misao Luigija Pareysona*, HFD, Zagreb, 2010., str. 43.

³ Ibid., str. 53-54.

⁴ Usp. ibid., str. 80-82.

² Ibid., str. 53.

težnji, afekta zajedno s djelovanjem te se time se pokazuje kako ljudske aktivnosti ne samo da nisu izolirane, nego svaka od njih da bi bila ono što jest, ima potrebu za svim ostalim. Autorica ističe kako po Pareysonovoj estetici upravo iz ovog temelja, to jest iz osobe proizlazi i razlika između ljudskog djelovanja uopće i specifičnosti umjetničkog djelovanja. Djelovanje vlastito umjetnicima ne može rezultirati drugačije, nego iz intencionalnog i pragmatičkog naglašavanja neke aktivnosti koja je prisutna u cijelom ljudskom iskustvu i koja prati, čak ustanovljuje, bilo kakvo manifestiranje ljudske djelatnosti.

Koliko je prema Pareysonu umjetnost uglavljena u osobu autorica Roščić pronalazi i u tome što osoba nije samo ona koja stvara nego i ona koja tumači umjetnička djela. Zato autorica u četvrtom poglavlju *Tumačenje u estetici* sustavno i pregledno pojašnjava tezu da tumačenje ili interpretacija umjetničkog djela predstavlja osobnu spoznaju djela i izražavanje te spoznaje. Interpretator ili tumač djela nije tako ljudski razum, osjećaj, iskustvo, nego ljudska osoba u svoj njezinoj cjelini. Tako autorica postojano ističe da je kod Pareysona "onaj koji stvara i interpretira umjetnost uvijek jedna konkretna i živa osoba koja se u umjetnosti koristi vlastitim iskustvom, mišljenjem i moralom, vlastitim načinom shvaćanja stvarnosti i vlastitim postavljanjem prema životu, jednom riječju svojom cjelokupnom duhovnošću i osobnošću".⁵

Na temelju rečenog autorica u posljednjem poglavlju koje nosi naslov *Umjetnost i etika* argumentirano obrazlaže odnos između estetike i etike, te smatra da iz ovog personalističkog utemeljenja Pareysonove estetike izvire i njena etička dimenzija. Docentica Roščić smatra "vrlo pozitivnim što Pareyson ne dijeli umjetnikovu etičnost od etičnosti djela u koju je umjetnik utisnuo vlastitu duhovnost ... Umjetnost ne govori samo o jednom aspektu osobnosti kao što bi se znanosti odnosila samo na razum nego govori o cijelom čovjeku. Nema smisla prosuđivati etičnost umjetnikove osobe odijeljenu od etičnosti djela kao da umjetnik u djelu nema vlastitu afirmaciju. Umjetnik nije samo odgovoran za ono što radi nego i za ono što jest jer stil kojim je djelo formirano jest umjetnikova duhovnost u najdubljem smislu te riječi".⁶ Umjetnost je za umjetnika zadatak kojeg on slobodno izabire, kojem se potpuno posvećuje i čime umjetnost postaje vitalni razlog njegove djelatnosti, a time i etička i odgovorna obveza.

Autorica naglašava da Pareyson polazi od razmišljanja nad estetički iskustvom, proučava čovjeka koji stvara umjetničko djelo, analizira sam čin stvaranja kako bi u njemu istaknuo čovječnost te kako bi ih otvorio prema univerzalnosti i završava riječima da bi Pareysonova estetika formativnosti zbog svoje personalističke dinamičnosti suvremenoj kulturi mogla biti izazov i ponuda; ponuda osobe i transcendentnosti, te da se može uzeti u obzir kao bitan doprinos filozofskim raspravama.⁷

Nakon ovog kratkog predstavlja knjige *Estetička misao Luigija Pareysona* koja u sebi sadržava temeljitu, sustavnu, preglednu i kritički obrađenu bogatu i plodonosnu estetičku misao Luigi Pareysona ostaje nam opravdano pitanje zašto navedeni autor kod nas nije dovoljno poznat. Odgovor pronađimo u usporedbi sa zlatom koje se nalazi duboko ispod zemlje i koje samo rijetki nakon strpljivog i postojanog istraživanja nađu i iznesu na svjetlo dana. Upravo je to za nas učinila docentica Roščić te nas sa svojom knjigom ohrabrila i pozvala na bolje upoznavanje ovog bisera talijanske filozofske misli 20 st.

⁵ Ibid., str. 194-195.

⁶ Ibid., str. 195.

⁷ Usp. ibid., str. 196.

